

महाराष्ट्राचे द्राक्ष प्रक्रिया उद्योग घोरण, २००१.
अंगलांबाबणीचाचत.

महाराष्ट्र शासन
 उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग,
 शासन निर्णय क्र. ३८३८००/सीआर-२९४४/उद्योग-७.
 मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२..
 दिनांक :- १९ ऑक्टोबर २००१.

प्रस्तावना :-

द्राक्ष उत्पादनात महाराष्ट्र राज्य संपूर्ण देशात अप्रेसर आहे. राज्यात नाशिक व सांगली हे जिल्हे द्राक्ष लागवडीखालील कृषी क्षेत्र व द्राक्ष उत्पादन यात अप्रेसर आहेत. या जिल्ह्यांचिवाय, राज्यामध्ये, अहमदनगर, पुणे, सातारा, सोलापूर व उस्मानाबाद या जिल्ह्यांमध्ये द्राक्ष लागवड केली जाते. याव्यातीत, मराठवाड्यातील लातूर जिल्ह्यातही अलीकडील काळात द्राक्ष उत्पादन घेतले जात आहे. द्राक्षांची शास्त्रीयपद्धतीने लागवड करण्यामध्ये नाशिक व सांगली हे जिल्हे आघाडीवर आहेत. तेथील काही प्रगतशील शैतक-योनी द्राक्ष निर्यात व प्रक्रिया क्षेत्रात पदार्पण केले आहे. परंतु, चुकूतीश द्राक्ष उत्पादन हे खाण्याच्या द्राक्षांसाठीच होत असून कर्ही थोड्या प्रमाणात द्राक्षावर प्रक्रिया करून यश, वेदाणे, सुक्रमेवा बनविले जातात. परंतु, बच्याच वेळा द्राक्षाचे एक भरगोस आल्यास मालास बाजारपेठेत उठाव मिळत नाही आणि ते नाशकत एक असल्याने शैतक-योनी आर्थिक नुकसान सोसावे लागते. वास्तविक, द्राक्ष बागायत ही शेती मोठ्या प्रमाणावर भांडवली गुंतवणूकीची आहे. त्यामुळे एक हृताशी येचुनही त्याची वेळेत विक्री किंवा निर्यात न झाल्यास शैतक-योनी मोठ्या प्रमाणात आर्थिक नुकसान होत असते. अशा प्रकारे शैतक-योनीचे आर्थिक नुकसान होदू नये म्हणून व त्याच्यामध्ये द्राक्षाच्या लागवडीस प्रोत्साहन देण्याच्या हेतूने खाण्याकरिता द्राक्ष विकणे, सुक्रमेवा बनविणे या अविसिरिक्त द्राक्षांपासून आर्थिकदृष्ट्या अधिक लाभदायक पर्यायी उत्पादनाची निर्मिती व्हावी यादृष्टीने स्वतंत्र घोरण जाहीर वारूथोंची घटव राज्य शासनाच्या विचारामीन होती.

शासनाच्या असेही निर्दर्शनास आले की, ज्याप्रभागे परदेशात वाईन संदर्भात अंतरराष्ट्रीय प्रदर्शन आयोजित केली जातात व अशा प्रदर्शनात वाईन विक्रीवरोबरव विहित गुणवत्तेसह वाईनचा वर्षभर पुरवणे करणे वाष्य व्हेण्याबाबतीत मार्गदर्शनकी घेले जाते, त्या धर्तीवर राज्यातही वाईन उत्पादनास प्रोत्साहन दिल्यास अधिक रोजगार उपलब्ध होईल. त्याशिवाय शैतक-योनीची वाईन किंवा तत्सम द्राक्ष प्रक्रिया

उत्पादनांसाठी विशेष प्रकारच्या प्राक्षांची लागवड केल्यास त्यांना स्थानिक बाजारपेठेद्वारे आणि नियातीमधूनही अधिक श्रमदायक उत्पन्न मिळू जाकेल, मात्रांनी, द्राक्ष प्रक्रिया उद्योग व वाईन उद्योग यांना राज्यात चालना मिळण्याच्या हेतूने आणि महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण, २००१ मधील तरतुदीनुसार, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळामार्फत राज्याभूम्याच्या शोतकन्याचा सळभाग असलेले वाईन पार्क सांगली व नाशिक जिल्ह्यात स्थापन करण्याचीही कार्यवाही चालू आहे.

शासन निर्णयः

बरील सर्व बाबीचा विचार करून राज्य शासनाने 'महाराष्ट्राचे द्राक्ष प्रक्रिया उद्योग धोरण-२००१' जाहीर केले आहे. या धोरणाच्या अनुभागाने, शासन पुढीलप्रभागे आदेश देत आहे :-

(१) प्राथान्य क्षेत्र म्हणून जाहीर करणे :

वाईन निर्मिती हा उद्योग वित्तीय सहाय्य उपलब्ध करून देण्यासाठी प्राथान्य क्षेत्रात मोडत नसल्याने नावार्ड कळून वित्तीय सहाय्य पुरवठा उपलब्ध होत नाही. शोतकन्याच्या उत्पादनाला अधिक किंमत याची व राज्यात रोजगाराच्या संधी निर्माण क्षमत्यात याकरीता वाईन घटक प्राथान्य क्षेत्र म्हणून जाहीर करण्याबाबत नावार्डला विनंती करण्यात येईल.

(२) लघु उद्योग म्हणून जाहीर करणे :

लघु उद्योगाच्या गुंतवणूकीच्या मददीत असलेल्या वाईन निर्मिती करणाऱ्या घटकांना लघु उद्योग म्हणून गणण्यात येईल.

(३) उत्पादन शुल्क दराप्रम्बे सधलत :

दिनांक १९ सप्टेंबर २००१ पूर्वी ज्या वाईन घटकांचे उत्पादन सुरु झालेले आहे, अशा वाईन घटकांच्या उत्पादनावर आकारण्यात येणारे उत्पादन शुल्क उत्पादन खर्चाच्या १०० टक्के एवजी ५० टक्के एवढेच आकारण्यात येईल. ज्या वाईन घटकांचे उत्पादन दिनांक १९ सप्टेंबर २००१ रोजी अगर त्यानंतर सुरु झाले होणार आहे, अशा वाईन घटकांसाठी उत्पादन शुल्काचा दर उत्पादन खर्चाच्या २५ टक्के एवढाच आकारण्यात याचा, सादर सधलत ५ वर्षे अनुक्रेय असेल.

(४) विक्रीकर सधलत :-

सर्व राज्यांच्या सहमतीने मध्याकांबरील २० टक्के हा फ्लोअर रेट ठरविण्यात आलेला आहे. वाईनची प्रक्रिया ही मध्याकांहून सर्वस्वी वेगळी असून वाईन घटक हे

शेती प्रक्रिया या सदरात गणले जातात. ही बाब विचारात घेऊन, द्राश्च प्रक्रीया उद्योगाना चालना देण्यासाठी वाईनबरील विक्रीबाबरे फ्लोअर रेट कमी करण्याकरीता केंद्र शासनाने नियुक्त केलेल्या सर्व राज्यांच्या अर्थांत्रांच्या शक्तीप्रदान समितीला राज्य शासनाकडून विनंती करण्यात येईल.

(५) विक्री परवाना :

वाईन विकण्याकरीता बीअर बारना परवाने देण्यात येतील. तसेच बिआर बारन्या घर्तीबर वाईन बारनाही वाईन विक्रीसाठी परवाने देण्यात येतील.

(६) वाईन विक्री परवाना शुल्क :

वाईन विक्रीसाठी रु. ५०००/- प्रतिक्वांची या दराने अनुशासी शुल्क आकारण्यात येणार असून सदर शुल्कमध्ये येत्या ५ वर्षात बाढ केली जाणार नाही.

(७) वाईन उत्पादन परवानर पद्धत सोईची करणे :

वाईन उत्पादन शासनाने जाहीर केलेल्या वाईन पार्कमध्ये करण्यात येत असून्यास भूखंड बाटपाबरोबर वाईन उत्पादनाचा परवाना जिल्हा पातळीबर देण्यात येईल. इतर ठिकाणीही वाईन उत्पादनासाठी परवाना पद्धत सोणी करून जिल्हा पातळीबर जिल्हाभिक्षकांनी याना अधिकार देण्यात येतील व ३० दिवसांच्या मुदतीत असे परवाना देण्याचे बंधन राहील. यापुढे, वाईन उद्योगासाठी विगरशेती परवानगी आवश्यक रहाणार नाही.

(८) वाईन इन्स्टिट्यूटची उभारणी :

आगतिक पातळीबर वाईनचा दर्जा टिकविणे व आवश्यक ते प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध क्षेत्रासाठी वाईन इन्स्टिट्यूटची स्वतंत्र स्थापना करण्यात येणार आहे. वाईन इन्स्टिट्यूटची उभारणी करण्याकरीता महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ / शासनाच्या नियमाग्रमाणे नाममात्र दराने भूखंड उपलब्ध करून देण्यात येईल. या संस्था प्रामुख्याने वाईन उद्योगासाठी आवश्यक असलेले प्रशिक्षण, तपासणी, संशोधन, माहिती केंद्र म्हणून काम पहातील. त्यासाठी स्वतंत्र ट्रस्ट करून संस्थांची उभारणी करण्यात येऊन अशा संस्था प्रथमत: सांगली व नाशिक येथे उभारण्यात येतील. घाकरीता, खालील पर्यायातील सुयोग्य पर्यायानुसार प्रशिक्षण संस्था स्थापन करण्यात येतील :-

- अस्तित्वात असलेल्या ट्रस्टना सहाय्य करून प्रशिक्षण संस्था स्थापणे.
- अस्तित्वात असलेल्या ट्रस्टबरोबर संयुक्त क्षेत्रात प्रशिक्षण संस्था स्थापणे.
- स्वतंत्र ट्रस्ट निर्माण करून प्रशिक्षण संस्था स्थापणे.

(१) एक खिडकी योजना :

वाईन उद्योगासाठी आवश्यक परवानगी, भूखंड, वीज पुरवठा, दूरध्वनी इत्यादी सोईसुविधा एक खिडकी योजनेद्वारे सुलभतेने उपलब्ध करून दिल्या जातील.

(२) ब्राक्ष बोर्डाची स्थापना :

महाराष्ट्रात वाईन व इतर ब्राक्ष प्रक्रिया उद्योगाकरीता बोर्ड स्थापन करण्यात येईल. संबंधित उद्योग, द्राक्ष उत्पादक शोलकरी, राज्य शासन, शासकीय प्रयोगशाळा, वाईन इन्स्टिट्यूट इत्यादीचे प्रतिनिधी सदर बोर्डविर रहातील. सदर बोर्डाची निर्मिती करताना इतर देशातील तत्सम बोर्डाची रचना व कार्य याची तपासणी करून त्याच अर्थात्तर भारतातील ब्राक्ष बोर्डाची स्थापना करण्यात येईल. सदर ब्राक्ष बोर्डाचे कार्यक्रम खालीलप्रमाणे राहील:-

अ) ब्राक्ष लागवड व वाईन निर्मिती याच्या दज्याबाबत देखरेख करणे.

ब) लेवलला मान्यता देणे.

क) उपर्युक्ता व दर्जा-मानके तपासणे.

ठ) जागतिक स्तरावर ब्राक्ष प्रक्रिया उत्पादनाची विक्री होण्यासाठी विविध उपाययोजना करणे.

ब्राक्ष बोर्डाची स्थापना करण्याकरिता सुमारे रु.५.०० कोटी पर्यंतची रक्कम शासनामार्फत अनावर्ती स्वरूपात उपलब्ध करून देण्यात येईल. येत्या आर्थिक वर्षात या बाबीकरीता रु.५.०० कोटीची तरतूद करण्यात येईल.

(११) अन्न प्रक्रिया घटक :

वाईन उत्पादन घटकांना अन्न प्रक्रिया घटकांचा दर्जा देऊन अन्न प्रक्रिया उद्योग घटकांना ज्या स्वतंत्रती दिल्या जातात स्या स्वतंत्री वाईन उत्पादन घटकांनाही देण्यात येतील.

(१२) वाईन उत्पादक घटक पर्यटकांना खुले करण्याबाबत :-

वाईन उद्योग घटक पर्यटकांना पाण्यासाठी खुले करण्याची जगभर चालू असलेली पद्धत महाराष्ट्रातीली रुढ होण्यासाठी वाईन उद्योग घटकांमध्ये पर्यटकांना आस्वाद घेण्यासाठी वाईन उपलब्ध करून देण्याची परवानगी देण्यात येईल. तसेच, वाईन उद्योग घटकांना वाईनची किंवकोळ विक्री करण्यासाठी परवाने देण्यात येतील.

(१३) आयात वाईनवर कर आकारणी करण्यावाहत :-

(अ) उत्पादन शुल्क :- आयात होणाऱ्या वाईनवर उत्पादन शुल्क आकारता येत नाही. आयात होणाऱ्या वाईनवर उत्पादन शुल्काएवढा कर अन्यप्रकारे आकारण्याची बाब तपासून तेवळा कर आकारण्यात येईल.

(ब) लेबल्सवरील व बैंडवरील फी :- आयात वाईनसंवंधात बैंड / लेबलवर फी आकारस्ती जात नाही. राज्यात / देशात उत्पादन होणाऱ्या वाईनवर लेबल / बैंड फी आकारस्ती जाते. आयात केलेल्या वाईनवर लेबल वर व बैंड वर फी आकारण्यावाहत तपासणी करून फी आकारण्यात येईल.

(१४) द्राक्ष प्रक्रिया उत्पादक घटकासंवंधात उत्पादन शुल्क विभागाच्या नियंत्रणात सुलभता आणण्यावाहत :-

वाईन उत्पादक घटकासंवंधात उत्पादन शुल्क विभागाच्या नियंत्रणात सुलभता आणण्यासाठी प्रधान सचिव (उत्पादन शुल्क) विभाग यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नेमण्यात येईल. सदर समिती खालीलप्रमाणे असेल :-

१) प्रधान सचिव, गृह विभाग (उत्पादन शुल्क)	अध्यक्ष
२) सचिव (उद्योग)	सभासद
३) सचिव (कृषि)	सभासद
४) विकास आयुक्त (उद्योग)	सभासद
५) वाईन उत्पादक घटकाचे प्रतिनिधी	सभासद
६) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ	सभासद
७) आयुक्त (उत्पादन शुल्क विभाग)	सदस्य सचिव

समिती आपलज अहवाल १ महिन्यात शासनास सादर करेल.

वरीलप्रमाणे, शासनाने जाहीर केलेल्या महाराष्ट्राचे द्राक्ष प्रक्रीया उद्योग, २००९, या धोरणाची अंमलबजावणी करण्याच्या दृष्टीने, संबंधित अधिनियम व नियम यांमधील तरतुदी तपासून आवश्यक तेथे अधिनियम व नियमांमध्ये बदल करून उचित आदेश निर्गमित करण्याची कार्यवाही करण्यासाठी उद्योग संचालनालय, उत्पादन शुल्क आयुक्तप्रलय, गृह विभाग (उत्पादन शुल्क व पर्यटन), वित्त विभाग, महसूल व वन विभाग, कृषि विभाग आणि उद्योग विभाग तसेच, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास

महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ यांना या अदेशांडारे काळ्याविषयात येते
आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल याच्या अदेशानुसार व नावाने,

—कृष्ण द. सर्वणकर

(मा. द. सर्वणकर)
शासनाचे उप सचिव

महाराष्ट्र शासन
 उद्योग, कर्जा व कामगार विभाग,
 शासन निर्णय, क्रमांक:- डब्ल्यूआयपी-२००४/सीआर-३६२५/उद्योग-७
 मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२;
 दिनांक:- २५ फेब्रुवारी २००४.

काचा:- शासन निर्णय, उ.क.वि. का.वि., क्रमांक- डब्ल्यूआयपी-२००४/सीआर-२९४४/उद्योग-७,
 दिनांक:- १९ ऑक्टोबर, २००१.

प्रस्तावना:- महाराष्ट्रामध्ये द्राक्ष लागवडीला। मोठ्या प्रमाणात थाव असल्याने शासनाने द्राक्ष प्रक्रिया उद्योग धोरण, ऑक्टोबर २००१ मध्ये जाहीर केले आहे. शासनाने जाहीर केलेल्या धोरणाचा परिणाम म्हणून राज्यातील सांगली व नाशिक जिल्ह्यामध्ये वाईन उत्पादन घटक स्थापन होत आहेत. नाशिक व सांगली जिल्ह्यातील महाराष्ट्र औष्टोगिक विकास महासंडकामाफित वाईन पार्कस् विकासित करण्यात आलेले आहेत. या उद्यानामध्ये वाईन उत्पादन घटकासाठी मुलभूत सृष्टिधा उपलब्ध करून भुजंड वितरित केले जातात. यामध्ये शेतकऱ्याच्या वाईन उत्पादन घटकाला प्राधान्य दिले जाते.

२. वाईन उत्पादन घटकाने शासनाकडे आशी माणणी केलेली आहे की, उत्पादन शूलक आकारण्यान येक नये व वाईन उद्योग हे कृषि उत्पादनावर आधारीत असल्याने कृषि उत्पादनावर ज्या दराने विक्रीकर आकरला जातो त्याच दराने वाईनवर आकारण्यात यावा ही वाईन घटकाची विनंती शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

शासनाने खालील निर्णय घेतले आहेत :-

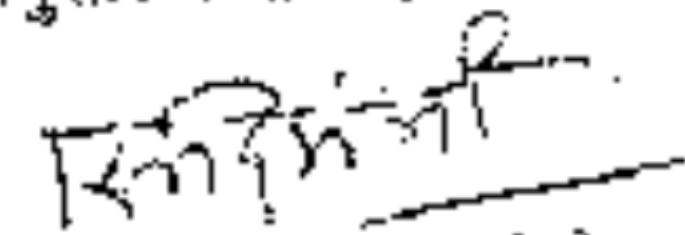
१) उत्पादन शूलक वरामध्ये सावलती :- द्राक्ष प्रक्रिया धोरण २००१ जाहीर झाल्यानंतर स्थापन झालेल्या वाईन उत्पादन घटकासंबंधात वाईनवर आकारण्यात येणाऱ्या उत्पादन शूलकाचा दर शून्य टक्के करण्यात यावा व त्यात येत्या १० वर्षात कोणताही बदल करण्यात येऊ नये.

२) विक्रीकर सवलत :- वाईन घटक हे शेती प्रक्रिया घटक म्हणून गणले जावेत. शेती उत्पादनावर ज्या दराने विक्रीकर आकारण्यात येतो त्याच दराने म्हणजे ४ टक्के दराने विक्रीकर आकारण्यात यावा.

वरीलप्रमाणे शासनाने जाहीर केलेल्या निर्णयाची अंमलवजावणी करण्याच्यादृष्टीने संवधित अधिनियम व नियम या मधील तरतुदीनुसार आवश्यक तेथे अधिनियम व नियमामध्ये

सुधारणा करून उचित आदेश निर्गमित करण्याची कार्यवाही गृह विभाग (उत्पादन शूल्क), वित्त विभाग यांचेमार्फत करण्यात येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सिं.द.मंत्री)

उप सचिव

महाराष्ट्र शासन